

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2022.28.09>

УДК: 378.091.3:37.011.3-051:792.8]:124.5

Клим'юк Ю.-С. В.

Аксіологізація хореографічно-педагогічної освіти як вимога часу

У статті розглянуті концептуальні засади аксіологізації хореографічно-педагогічної освіти в умовах сучасності. Аксіологічна компетентність представляє собою систему загальнокультурних, мистецьких і професійних цінностей, визначає ставлення до навколишнього світу, до мистецтва і власної діяльності професіонала. Ціннісно-інтеграційні орієнтації характеризують здатність майбутнього фахівця емоційно реагувати на мистецькі твори, які вивчаються на заняттях хореографії. Важливість такого уміння у студентів веде до більш глибокого сприйняття творів мистецтва, впливає на художньо-естетичний та мистецько-педагогічний розвиток. Аксіологізація хореографічно-педагогічної компетентності учителя хореографічних дисциплін складається з комплексу когнітивних, орієнтаційних і операційних компонентів. В основі кожного – позитивні ціннісні орієнтації, які забезпечують всебічне розуміння творів хореографічного мистецтва та їх трансляцію в освітній процес. У діяльності вчителя хореографічних дисциплін аксіологічна компетентність набуває провідного значення, оскільки осягнення хореографічного мистецтва починається, перш за все, з інтерпретації, із здатності особистості емоційно-чуттєво, а потім інтелектуально їх сприймати скрізь призму естетичного ідеалу.

Ключові слова: аксіологія, аксіологічна компетентність, хореографічно-педагогічна освіта, вчитель хореографічних дисциплін.

Вступ. В умовах сучасності хореографічно-педагогічна освіта в Україні висуває нові критерії та вимоги щодо її якості. Головною передумовою для наших досліджень на сучасному етапі розвитку та глобальній аксіологізації мистецької освіти майбутніх учителів хореографічних дисциплін у процесі фахового навчання стали переконання багатьох вчених у різних сферах наукового знання, які розглядають педагогіку з гуманістичних позицій, її ставлення до людини як до суб'єкта пізнання, спілкування та творчості. Опанування їх поглядів і думок дозволило привернути увагу до ціннісних аспектів філософсько-педагогічного пізнання у хореографічній освіті і розглядати їх як стратегію, яка визначає перспективи подальшого вдосконалення навчального процесу у зв'язку з сучасними вимогами, а також відкриває нові шляхи розвитку педагогічної майстерності та використання педагогічних ресурсів для формування особистості у сфері хореографії. Підготовка кваліфікованих спеціалістів в нових соціальних і культурних умовах розвитку передбачає їх поглиблене використання різних специфік мистецьких технологій з урахуванням національних традицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розвідки методологічних підходів у галузі мистецької, і зокрема, хореографічно-педагогічної освіти знайшли відображення у фундаментальних дослідженнях А. Козир, О. Отич, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Ребрової, Л. Паньків, І. Глазунової, Г. Шевченко, О. Щолокової, а також у численних публікаціях педагогів-хореографів, в яких підкреслюється, що визначальним принципом фахового навчання майбутніх учителів у галузі мистецтва є підготовка всебічно освічених і кваліфікованих фахівців, спроможних компетентно виконувати свої професійні функції. При цьому вчені підкреслюють важливість застосування аксіологічного підходу в системі підготовки фахівців і зазначають, що ціннісні орієнтації регулюють мотиваційну сферу і спрямовують інтереси та потреби, а також додають стійкості як педагогу, так і учням, визначаючи їх поведінкові реакції.

Концептуальні положення до формування ціннісної парадигми і системи ціннісних орієнтацій представлені також у ґрунтовних працях теоретично-мистецтвознавчого і хореографічно-практичного спрямування таких відомих українських і зарубіжних науковців як В. Авраменко, М. Вантух, К. Василенко, В. Верховинець, П. Вірський. А. Гуменюк, М. Загаркевич, А. Коротков Ю. Станішевський та ін. У цих працях зазначається, що аксіологія в освіті виступає важливим компонентом гуманітарної парадигми. Це зумовлено тим, що життя людини в сучасних умовах розвитку суспільства набуває особливого значення. Враховуючи, що у взаємозв'язку з освітою твориться майбутнє життя наступних поколінь, важливо передавати їм в процесі навчання загальнокультурні та особистісні цінності, навчити цінувати прекрасне у навколишньому світі.

Метою статті є обґрунтування необхідності аксіологізації хореографічної освіти майбутніх фахівців педагогічної галузі, яка представляє систему загальнокультурних, мистецьких і професійних цінностей та визначає їх ставлення до навколишнього світу, до мистецтва і своєї діяльності, до себе як людини й професіонала.

Виклад основного матеріалу.

В останні десятиліття в Україні аксіологічна проблематика досить активно розробляється в галузі освіти. Основні ідеї і вимоги до організації освітнього процесу на аксіологічних засадах знайшли відображення у різних державних документах, зокрема у таких як Національна доктрина розвитку освіти і національна програма «Освіта (Україна XXI століття)». У цих документах наголошується важливість ефективної роботи освітніх закладів, підкреслюється важливість розвитку особистості учня і студента на засадах загальнолюдських, загальноєвропейських і національних цінностей. Акцентуючи увагу на цінностях мистецької освіти, вчені відмічають необхідність спрямовувати зміст мистецького навчання в аксіологічному контексті, що набуває особливого значення для розвитку здатності сприймати, оцінювати і творити в галузі мистецтва. Враховуючи ці тенденції важливо, щоб фахова підготовка студентів в галузі хореографії набувала більшої аксіологічної спрямованості, адже саме вона стає базовою основою для ціннісного сприйняття творів хореографічного мистецтва.

У сучасних словниках поняття «аксіологія» розглядається як філософська теорія загальнозначущих принципів, що визначають напрями людської діяльності і мотивацію людських учинків. Але більш конкретне визначення цього поняття представлено в «Українському педагогічному словнику». У ньому «аксіологія» як наукова категорія представлена філософським ученням про матеріальні, культурні, духовні, моральні та психологічні цінності особистості, колективу, суспільства, про їх співвідношення з реальним світом, а також зміни ціннісно-нормативної системи в процесі історичного розвитку [1,21].

З точки зору педагогіки, особистісний вимір аксіологічних положень дозволяє через ціннісні пріоритети підкреслити центральне положення людини, розглянути її внутрішній світ, намітити шляхи розвитку і перспективи на майбутню професійну діяльність. Розглядаючи значення аксіологічного підходу в педагогічній освіті С. Гончаренко відмічає, що вчення про цінності, зміст провідних педагогічних ідей, теорій і концепцій в різні історичні періоди в сфері вітчизняної і зарубіжної освіти проповідуються з точки зору їхньої відповідності потребам суспільства чи особистості [2,24]. У якості основних складових сучасної структури особистості, цінності визначають її спрямованість, активну діяльність, волю та духовність. Вони

відображаються в особистісних установках та поглядах через відношення до соціуму, своєї діяльності та до себе як професіонала.

Визначення причин аксіологічної спрямованості сучасної хореографічної освіти дає можливість окреслити ті вузлові питання, які потребують найбільшої уваги з боку психолого-педагогічної рефлексії. Розглядаючи цю проблему, вчені виділяють поняття «аксіологічна фахова підготовка». У науковій літературі воно інтерпретується як необхідний засвоєний комплекс специфічних фахових знань, ключових категорій аксіології у поєднанні з набутим практичним досвідом. Реалізація даного поняття у педагогіці мистецтва полягає у визнанні його значущості як невід'ємного компонента фахової підготовки, оскільки теорія і реальна перспектива навчання в цій галузі людської діяльності визначають склад та ієрархію різноманітних цінностей, які оцінює людина як особистість і ретранслятор культурних цінностей у якісному вияві мистецького твору.

Аналіз та осмислення їх поглядів дозволяє звернутися до ціннісних аспектів пізнання творів мистецтва у хореографічній освіті і розглядати їх як стратегію, що визначає перспективи подальшого вдосконалення навчального процесу сучасності, а також відкриває нові шляхи розвитку педагогічної майстерності з використанням педагогічних ресурсів для формування особистості у сфері хореографії.

З позиції аксіологічного підходу саме виконавська діяльність у сфері мистецької освіти дозволяє пропагувати і стверджувати цінності хореографічного мистецтва, уможлиблює підняття рівня художньо-естетичних смаків і розуміння мистецтва широкими масами. Звертаємо увагу на те, що у численних працях науковців гуманітарної сфери, категорія «цінності» вважається однією з найважливіших для активності і розвитку людини в різні періоди її життя. Вона характеризує усе те, що не належить до природних явищ, але є важливим і значущим для людини, тому стає метою її прагнень і бажань. Зокрема Н. Ткачова, розглядаючи особистість, виділяє три основних складові – знання, завдання та емоційні установки. Вчена вважає, що знання є формою нашого відображення світу, завдання виражають загальну спрямованість особистості, а емоційні установки дають емоційне забарвлення знанням і завданням [3, с. 57].

В історичному процесі розвитку суспільства танець і музика завжди були взаємопов'язані й виступали спільним засобом відображення емоцій і почуттів людства. З моменту свого зародження ці два види мистецтва існували і розвивалися у нерозривній єдності. Обидва мистецтва мають глибоке споріднене коріння, образна природа яких схожа за аналогією. Їх взаємозв'язок і взаємовплив спостерігається у всіх сферах, і особливо у галузі виконавства. Він є безперечним й зберігається протягом усіх століть. Музика спирається на виразність інтонацій людської мови, а хореографія – на виразність рухів людського тіла. Але ні перший, ні другий вид мистецтв при цьому не відтворює конкретних побутових інтонацій і рухів. Музика і хореографія завжди перебували у найтіснішому взаємозв'язку, а в сучасній хореографічній практиці музична драматургія стає важливішою формотворчою ланкою. Танцювальна музика народжується у поєднанні творчих задумів композитора і балетмейстера-постановника. Тільки повна відповідність музики і хореографії можуть дати оригінальний і високохудожній твір мистецтва. Не випадково видатний балетмейстер Ф. Лопухов зазначав: «Ставити рухи на музику, під музику і в музику — завдання абсолютно різні».

Музика посилює виразність танцювальної пластики, дає їй емоційну та ритмічну основу. Танець створюється на її основі і виражає певні характерні

особливості. Завдяки логіки музичного розвитку народжується емоційний образ, який в танці перетворюється на пластичний. Спорідненість хореографії і музики проявляється й в тому, що вони обидва розвиваються відносно вимог часу. У обох цих видах мистецтва величезну роль у створенні образу відіграє ритм. Спільна образна природа цих видів мистецтва створює можливість їх поєднання в єдиному художньому творі.

Слід зазначити, що сучасне хореографічно-педагогічне навчання орієнтується на універсальні стандарти як основи професійної освіти. Основою аксіологізації підготовки майбутніх спеціалістів є власне акцент на творчу діяльність в умовах встановлення універсальної системи професійних стандартів, які визначають їхнє бачення світу, власну кар'єру тощо. Цей аспект аксіологічної компетентності характеризує здатність фахівця емоційно реагувати на мистецькі твори, які вивчаються на заняттях хореографії. Емоційне ставлення передбачає формування активного прагнення до засвоєння отриманих знань, емоційного відгуку, бажання бачити і виконувати танцювальні па, проявляти інтерес до вияву зв'язків між різними мистецтвами, зокрема танцем і музикою.

Вплив емоцій виявляється в діях майбутнього педагога-хореографа, в його ставленні до мистецтва, в потребі спілкування з прекрасним, у бажанні формувати такі ж почуття у молоді, прагненні передати свої знання і вміння підростаючому поколінню. Під впливом художніх образів у процесі мистецько-культурної діяльності такі властивості особистості, як сприйняття, увага, пам'ять та почуття знаходять необхідні умови свого збагачення. Опановуючи професійні вміння й навички художньої діяльності, особистість поглиблює свої творчі можливості, емоційно-образне пізнання життя, сприяє залученню її до всієї різноманітності мистецтва і барв національної культури.

У хореографічній діяльності така спрямованість передбачає проникнення у зміст твору через всебічне аналітичне осмислення його художніх образів і пов'язана з ретельним вивченням хореографічних особливостей танцю. Таким чином шляхи до вирішення цієї проблеми необхідно шукати у самому процесі навчання, в такій його організації, яка забезпечує найбільш високі результати. Важливо, щоб знання та уміння, які набуваються у процесі фахової підготовки студентів-хореографів, стали засобом дій, власним орієнтиром у педагогічній діяльності й набували аксіологічної спрямованості.

У мистецтві знання завжди набувають фундаментально ціннісного характеру ще й тому, що пов'язуються з уявленнями про значущість безперервної аксіологізації хореографічного мистецтва для формування національної самосвідомості учнівської молоді, її гармонійного духовного і фізичного розвитку. Такий ракурс цієї проблеми вимагає використання аксіологічної спрямованості у навчальному процесі, впровадження в систему фахової підготовки основних естетичних понять та моральних категорій, які характеризують систему загальнолюдських та національних цінностей. На думку Т. Благої, «необхідною умовою ефективності професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів є органічне поєднання їх теоретичної підготовки з практичною хореографічною діяльністю, практичним ознайомленням із досвідом діяльності відомих самодіяльних і професійних дитячих танцювальних колективів, що в цілому сприяє розширенню мистецького світогляду та реалізації творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця». [5, с. 245].

Аксіологізація хореографічно-педагогічної освіти стає необхідною складовою підготовки майбутнього фахівця хореографічних дисциплін. Вона відображає якість

особистісних орієнтацій і готовність викладача до роботи з учнями, передачі їм знань та умінь на високому професійному рівні. У діяльності цього вчителя аксіологічна компетентність набуває провідного значення, оскільки само осягнення хореографічного мистецтва починається, перш за все, з інтерпретації його творів, здатності особистості емоційно-чуттєво, а потім інтелектуально їх сприймати скрізь призму естетичного ідеалу. Саме розвиток аксіологічної спрямованості до навколишнього світу за допомогою мистецтва сприяє формуванню творчої особистості вчителя хореографії, адже умови, в яких він працює, «потребують нових компетентностей, зумовлених змінами у політичному, соціальному, культурному, технологічному та економічному житті сучасного європейського суспільства» [6; с. 445].

Отже, студенти мають використовувати оптимальні засоби і методики, спрямовані на удосконалення професійної діяльності та підвищення особистісного рівня володіння фахом; сприймати різнобічну інформацію, творчо її переосмислювати та застосовувати у професійній діяльності, аргументовано відстоювати власну точку зору в процесі вирішення виробничих питань; використовувати у навчальній, постановочній, репетиційній діяльності традиційні та інноваційні методи хореографічної педагогіки; застосовувати різноманітні танцювальні техніки в умовах виконавської діяльності.

Не менш важливого значення набуває й потреба осмислити принципові можливості і механізми узгодження загальнолюдських і національних цінностей у системі хореографічної освіти, її розвиток на засадах полікультурності. У вітчизняній хореографічній освіті це коло питань набуває додаткової актуальності, оскільки пов'язано з тенденцією її входження в інтегровану світову культуру. При цьому особлива увага спрямовується на світоглядно-ціннісне підґрунтя такого навчання.

З другого боку, входження української хореографічної освіти до інтегрованої світової культури ставить питання про збереження її національних традицій. У цьому контексті постає проблема узгодження національних і загальнокультурних цінностей у педагогічній свідомості. Під час вирішення цієї проблеми важливо уникати як меншовартості у сприйнятті національних цінностей у галузі української хореографії, так і нетолерантності до художніх цінностей інших культур.

Тенденції аксіологізації фахової хореографічної освіти підсилюються тими світоглядними трансформаціями, які відбулися в українському суспільстві за часи набуття незалежності й особливо в період великомасштабної війни Росії з Україною. Останнє дається взнаки як на рівні суспільної свідомості, так і на буденному рівні, що проявляється у намаганні переосмислити своє національне коріння і зберегти свою культурну спадщину, у всебічному прояві почуття патріотизму.

Відтак аксіологізація стає необхідною передумовою для реформування сучасної хореографічної освіти з урахуванням вимог суспільного та особистісного розвитку у їхньому взаємозв'язку.

Висновки: Доцільно зазначити, що сучасне суспільство характеризується швидкими та глибокими змінами. Поняття цінностей знаходиться у центрі наукового розгляду, тому в контексті педагогіки воно дозволяє розглядати зміст і структуру педагогічної освіти як сферу суб'єкт-об'єктних і міжсуб'єктних відношень, де знання, викладач і студенти об'єднуються ціннісними ставленнями до дійсності. Відтак глобальну аксіологізацію, яку у вимогах сучасності, ми визначаємо як сукупність елементів, необхідних для успішного виконання професійної діяльності в галузі хореографічного мистецтва, причому ці елементи мають містити в собі різноманітні

загальні та мистецтвознавчі знання, хореографічні уміння і навички, а також індивідуальні психологічні характеристики. З урахуванням цих позицій ми визначаємо аксіологічну компетентність сучасного фахівця як комплекс когнітивних, орієнтаційних і операційних компонентів професійної діяльності, який засновується на позитивних аксіологічних орієнтаціях особистості і дозволяє творчо інтерпретувати хореографічні твори, визначати їх морально-філософський зміст та практично використовувати ці знання у професійній діяльності. В її основі лежать позитивні ціннісні орієнтації, що забезпечують адекватне і всебічне розуміння творів хореографічного мистецтва та їх трансляцію в сучасний освітній процес.

Література:

1. Калюжна Т.Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. – 128 с.
2. Гончаренко С.У. (2011), Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге. – Рівне: Волинські обереги. 552 с.
3. Ткачова Н.О. Історія розвитку цінностей в освіті: монографія. Х. : Видавн. центр ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2004, 432 с.
4. Падалка Г.М. (2008), Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України. 274 с.
5. Благова Т. Розвиток народно-сценічного танцю у діяльності професійних вокально-хорових колективів ХХ століття. Вісник Львівського університету, 2014, вип. 14, с. 125-130.
6. Андрущенко В. Світанок Європи. Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття / В. Андрущенко. – К. : Леся, 2012. – 728 с. – (Філософія освіти: пошук пріоритетів).
7. Козир А.В. (2008), Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 378 с.

Про автора:

Клим'юк Юрій-Станіслав Вячеславович, аспірант факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського. НПУ імені М.П. Драгоманова. <https://orcid.org/0000-0001-8027-7912>

Klymiuk Yu.-S. V.

Axiologising of choreography-pedagogical education as a modern requirement

The article examines the conceptual principles of axiologising choreography-pedagogical education in modern conditions. In professional training, axiological competence represents a system of general cultural, artistic and professional values and determines the attitude to the surrounding world, to art and one's activity, to oneself as a person and a professional. It is shown that value-integration orientations characterize the ability of a future specialist to emotionally react to artistic works studied in choreography classes. The importance of such skills in students leads to a deeper perception of works of art and their direct impact on artistic-aesthetic and artistic-pedagogical development.

It is noted that in choreographic art, knowledge always acquires an axiological character, because it is associated with ideas about the significance of choreographic art for the formation of the national self-awareness of schoolchildren, their harmonious spiritual and physical development. This approach to this problem requires the use of axiological orientation in the educational process, the introduction into the system of professional pedagogical training of basic aesthetic concepts and moral categories that characterize the system of universal and national values.

It is proved that the axiologisation of the choreographic-pedagogical competence of the teacher of choreographic disciplines consists of a complex of cognitive, orientation and operational components. Each of them is based on positive value orientations, which ensure an adequate and comprehensive understanding of works of choreographic art and their translation into the educational process. In the activity of a teacher of choreographic disciplines, axiological competence acquires a leading importance, since the very understanding of choreographic art begins, first of all, with the interpretation of his works, with the ability of an individual to perceive them emotionally and intellectually through the prism of an aesthetic ideal.

Keywords: axiology, axiological competence, choreographic and pedagogical education, teacher of choreographic disciplines.

References:

1. Kalyuzhna T.G. Pedagogical axiology in the conditions of modernization of professional and pedagogical education: monograph. Kyiv : NPU imeni M.P. Dragomanov, 2012. 128 p.
2. Goncharenko S.U. (2011), Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary. 2nd Ed. Rivne : Volyn charms. 552 p.
3. Tkachova N.O. The history of the development of values in education: a monograph. Kharkiv : KHNU im. V.N. Karazina, 2004, 432 p.
4. Padalka H.M. (2008), Art pedagogy (theory and methods of teaching art disciplines). Kyiv: Education of Ukraine. 274 p.
5. Blagova T. Development of folk stage dance in the activities of professional vocal and choral groups of the 20th century. Lviv University, 2014, issue 14, p. 125-130.
6. Andrushchenko V. Dawn of Europe. The problem of forming a new teacher for a united Europe of the 21st century / V. Andrushchenko. Kyiv : Lesya, 2012. 728 p. (Philosophy of education: search for priorities).
7. Kozyr A.V. (2008), Professionalism of Music Teachers: Theory and Practice of Formation in the System of multi-level education: [monograph]. Kyiv : NPU im. M.P. Dragomanov. 378 p.